

چگونه سطح درک مطلب

دانش آموزان را بهبود بخشیم (۱)

دکتر صفری ابراهیمی قوام

روی تکلیف خواندنشان تمرکز و یا توجه لازم را ندارند، برخی از دانش آموزان نیز نسبت به خواندن و یا موضوعات خواندنی رغبتی ندارند.

شیوه‌های اصلاح و رفع مشکلات درک مطلب ضعیف

با دادن سؤالات مختلف و یا پرسشنامه‌های متنوع می‌توان مهارت‌های خواندن را که به تعیین حقایق - جزئیات، نظرات اصلی، بازگویی - خلاصه‌گویی، یافتن روابط علی - معلولی، استنباط، خواندن نقادانه (ارزیابی‌کننده) و تشکل صورت‌های ذهنی منجر می‌شود، به بحث گذاشت.

قبل از آنکه معلمین گرامی بخواهند راهبردهای درک مطلب را به دانش آموزان ارائه دهند باید به این نکات توجه داشته باشند:

- ۱ - برای دانش آموز توضیح دهید که تمرین مهارت‌های ارائه شده ضروری است.
- ۲ - ابتدا با فعالیت‌های شفاهی کار را آغاز کنید و سپس به فعالیت‌های نوشتاری بپردازید.
- ۳ - مطمئن شوید فرایندهای ذهنی شما کاملاً متوجه دانش آموزانتان است. به عبارتی برای دانش آموزان توضیح دهید که چرا به سؤالی، به شکل خاصی پاسخ

هدف اصلی خواندن، فهم و درک پیامی است که از سوی نویسنده به مخاطبانش فرستاده می‌شود. برخی از دانش آموزان نمی‌توانند مطالبی را که می‌خوانند، درک نمایند، آنها کلمات را بیان می‌کنند، بدون اینکه پیام نویسنده را دریافت و درک نمایند.

فقدان درک مطلب ممکن است از عوامل زیادی نشأت گیرد. مطالب خواندنی ممکن است بسیار دشوار باشد (کلمات خیلی طولانی، جملات پیچیده، جملات طولانی، مفاهیم ناآشنایی که دانش آموزان با آنها بیگانه هستند) و یا مطلب کسل‌کننده و جاذب نباشد.

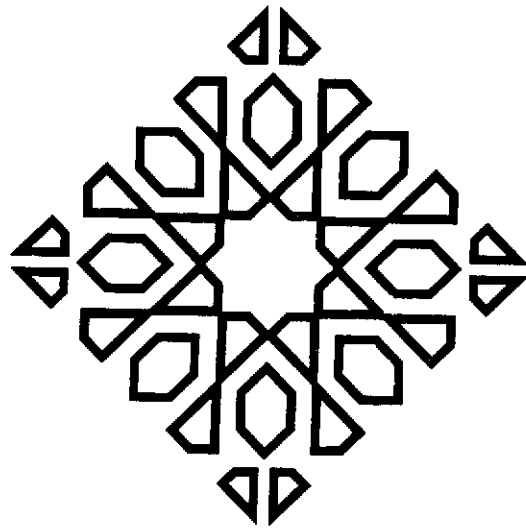
علاوه بر این، درک مطلب ضعیف می‌تواند ناشی از نداشتن زمینه‌های لازم و یا طراحی از موضوع خواندنی مورد انتخاب باشد. دانش آموزی ممکن است به شدت به مهارت‌های روزگشایی وابسته باشد و کلمه به کلمه را بخواهد بررسی کند، برخی از دانش آموزان بسیار آهسته مطلبی را می‌خوانند و از این رو نمی‌توانند اطلاعات را در کنار هم قرار دهند و به معنای آن دست یابند، برخی از دانش آموزان نیز بدون در نظر گرفتن هدف خواندن که درک مطلب است، مطالب را نمی‌خوانند و یا آنکه بر

یکی از مسائلی که اغلب اوقات موجب افت تحصیلی و دلسردی دانش آموزان نسبت به درس یا دروس خاصی می‌گردد، فقدان و یا نارسایی درک موضوعات نوشتاری و یا شنیداری است. اغلب آنان احساس می‌کنند به تنهایی قادر به درک مطالب درسی نبوده و از این رو والدین و یا معلم خصوصی در این امر به آنها یاری می‌رسانند. این موضوع نیاز به وقت و هزینه زیادی دارد و از سوی دیگر خود پنداره تحصیلی چنین دانش آموزانی روز به روز ضعیف‌تر می‌گردد و این چرخه باطل در مواردی تا پایان تحصیلات دبیرستانی به قوت خود باقی می‌ماند.

این مقاله بر آن است تا به شرح مفهوم درک مطلب پرداخته و راهبردهایی جهت بهبود و اصلاح سطح درک مطلب ارائه نماید.

درک مطلب: به درک آنچه شنیده و یا خوانده می‌شود، اطلاق می‌گردد.

هدف اصلی خواندن، فهم و درک پیامی است که از سوی نویسنده به مخاطبانش فرستاده می‌شود. برخی از دانش آموزان نمی‌توانند مطالبی را که می‌خوانند، درک نمایند، آنها کلمات را بیان می‌کنند، بدون اینکه پیام نویسنده را دریافت و درک نمایند.

داده‌اید. با این کار شما الگوی تفکر برای دانش‌آموزان می‌گردید.

۴ - مطمئن شوید دانش‌آموزان و رای پاسخ‌هایشان، منطق و دلایلی دارند و گاه منطق آنان بهتر از بزرگسالان است.

۵ - بیشتر بر روی فعالیت‌های مداد - کاغذی تأکید کنید تا آزمون‌ها.

هنگامی که به دانش‌آموزان فعالیت‌های مداد - کاغذی می‌دهید، فرصت توضیح دلایل و رای پاسخ‌هایشان را داده‌اید.

بیشتر بر روی فعالیت‌های مداد - کاغذی تأکید کنید تا آزمون‌ها. هنگامی که به دانش‌آموزان فعالیت‌های مداد - کاغذی می‌دهید، فرصت توضیح دلایل و رای پاسخ‌هایشان را داده‌اید.

راهنما و توصیه‌های لازم جهت بهبود سطح درک مطلب دانش‌آموزان

۱ - مطالب خواندنی آسانی را گردآوری نمایید. اگر دانش‌آموزی بدون مساعدت شما می‌تواند بخواند، مطمئن شوید که به طور مستقلی نیز می‌تواند این کار را انجام دهد.

۲ - به دانش‌آموزان انتخاب کتاب را آموزش دهید. به دانش‌آموزان نحوه انتخاب کتاب‌هایی را که به طور مستقل می‌توانند بخوانند، آموزش دهید. دانش‌آموزان را

راهنمایی کنید که بتوانند ۱۰۰ کلمه را به طور متوالی در کتاب بشمارند. اگر در هر صفحه سه یا چند کلمه ناآشنا باشد، این کتاب بسیار دشوار خواهد بود.

۳ - دانش‌آموزان را تشویق به خواندن گسترده نمایید. فرصت‌هایی را برای آنان فراهم نمایید تا مطالب با حجم زیادی را به طور مستقل بخوانند.

۴ - بازنگری اولیه و ازگان جدید: قبل از آنکه دانش‌آموز بخواند شروع به خواندن مطلبی نماید، زمانی را صرف آشنایی با کلمات جدید نماید به گونه‌ای که بتواند آنها را تعیین کرده و معنایشان را بداند.

۵ - طرح سؤال: صفحه‌گوتاهی را به دانش‌آموز بدهید تا بخواند، سپس از دانش‌آموز بخواهید که درباره آن صفحه از شما سؤال نماید. اگر سؤالات دانش‌آموز تحت‌اللفظی بود (پاسخ‌ها را می‌توان در متن یافت)، پاسخ به سؤالات بدون تعبیر و تفسیر می‌باشد. اگر سؤالات استنباطی باشد (پاسخ‌ها را می‌توان در بین خطوط یافت)، پاسخ‌ها را با توصیه‌هایی مانند، «سؤال خوبی کردی، من مجبورم بین خط‌ها را بخوانم تا پاسخ شما را بدهم»، «من مجبورم فکر کنم که...»، اگر سؤال نقادانه باشد، می‌توانید این چنین بگویید که «سؤال خوبی بود مجبورم خارج از این کتاب، پاسخ آن را بگویم مجبورم به دانش و اطلاعات قبلی

مراجعه کنم و پاسخ آن را بدهم، هنگامی که دانش‌آموز پرسیدن سؤال از شما را خاتمه داد، از دانش‌آموز سؤال کنید تا به سطح بالاتری از درک مطلب برسد.

۶ - پیش‌بینی نمودن سؤالات: دانش‌آموزان را تشویق کنید سؤالاتی را مطرح سازند که نویسنده به آنها پاسخ گفته باشد به آنها نکات اصلی، موضوعات و جزئیات مهم را یادآور شوید. بین عناوین جای خالی قرار دهید تا آنها سؤالاتی را که فکر می‌کنند نویسنده به آنها پاسخ گفته، در این فضای خالی بنویسند.

۷ - صورتهای ذهنی شکل داده شود. به دانش‌آموزان پس از خواندن هر بخش مطلب استراحتی دهید و از آنها بخواهید آنچه را خوانده‌اند، تصور نمایند.

۸ - بدانید، آنچه را می‌خواهید بدانید، آموخته‌اید. قبل از اینکه دانش‌آموزان شروع به خواندن موضوعی نمایند، از آنها بخواهید آنچه را تاکنون درباره آن مطلب می‌دانستند مشخص نمایند. سپس از آنها بخواهید، آنچه را که می‌خواهند درباره موضوع بدانند، تعیین نمایند. پس از اینکه آنان خواندن مطلب را تمام کردند، از آنها بخواهید، آنچه را که آموخته‌اند، تعیین کنند (هر دانش‌آموز این کار را به طور انفرادی و بر روی میز انجام دهد).

قبل از اینکه دانش‌آموزان شروع به خواندن موضوعی نمایند، از آنها بخواهید آنچه را تاکنون درباره آن مطلب می‌دانسته‌اند مشخص نمایند. سپس از آنها بخواهید، آنچه را که می‌خواهند درباره موضوع بدانند، تعیین نمایند.

۹ - از وسایل سمعی - بصری استفاده

کنید. تلویزیون، فیلم، نوار ویدئو و برنامه‌های کامپیوتر می‌تواند اطلاعات مهمی را در اختیار دانش‌آموزان قبل از آغاز خواندن مطلب قرار دهد.

۱۰ - تکمیل نکات عمده: به دانش‌آموزان چهارچوبی از نکات عمده‌ای را که باید تکمیل نمایند، بدهید (این کار را پس از خواندن مطلب به آنها انجام دهید). باید موضوعات اصلی و فرعی برای آنها

گردآوری شده باشد و دانش‌آموزان جزئیات آنها را تکمیل سازند.

۱۱ - تهیه صفحات پرسش و پاسخ: این صفحات شامل سؤالاتی است که نکات عمده هر پاراگراف خاص در متن را دربرمی‌گیرد. دانش‌آموز این صفحه را در کنار متن قرار می‌دهد و پاسخ به سؤالات را می‌خواند. این سؤالات توجه دانش‌آموز را به اطلاعات خاصی در متن هدایت می‌کند.

صفحه	متن
۱ -	پاراگراف اول
۲ -	پاراگراف دوم

۱۲ - استفاده از وقت معین: تعداد، کیفیت و طولانی بودن پاسخها موقعی که به دانش‌آموزان وقت آزاد داده شود، افزایش می‌یابد، از این رو دانش‌آموزان را تشویق کنید که ۵ ثانیه قبل از پاسخ‌دادن به متن تأمل کنند و بعد پاسخ آن را بنویسید.

۱۳ - نمودارهای نوشتجات: این کار راهی است برای تعیین نکات مهم، خلاصه‌نویسی‌ها و مقایسه صفات و ویژگی‌ها. بدین وسیله دانش‌آموزان ابسزارهایی را برای نشان‌دادن خلاصه‌نویسی‌ها، اقدامات و احساسات تهیه می‌نمایند نمودارهای نوشتجات همچنین برای مقایسه طرحها و ویژگی‌های داستانهای مختلف قابل کاربرد است.

۱۴ - نمودارهای وین: نمودارهای وین برای مقایسه و تقابل و خلاصه‌کردن اطلاعات داستان قابل کاربرد است. به مثالی پیرامون مقایسه کفش زربین ترجمه ویتنای سیندرلا توجه نمایید:

هن در فلوریدا زندگی می‌کنم
دمپایی آبی رنگ دارم
با مادرم زندگی می‌کنم
تلویزیون رنگی داریم
کف اتاق‌شان آجری است
هر دو مؤنث هستند
دمپایی دارند
در خانه زندگی می‌کنند
انسان هستند
هر دو ورزش کردن را دوست دارند

نام در ویتنام زندگی می‌کند
دمپایی‌های قوتمز رنگ دارد
با نامادریش زندگی می‌کند
تلویزیون ندارند
کف اتاق‌هایشان کثیف است

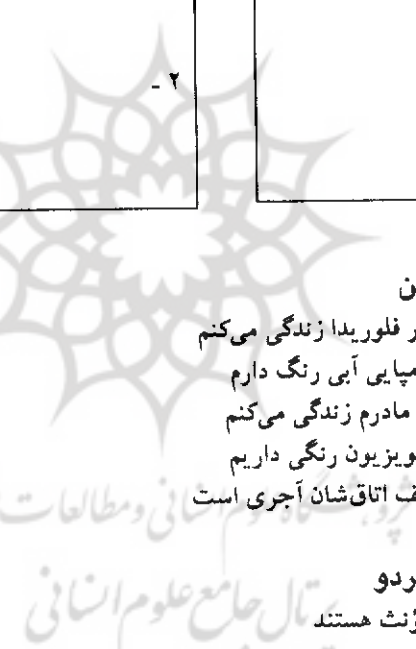
۱۵ - نقشه داستان: نام داستانی را برای دانش‌آموزان بگویید، سپس از آنها بخواهید تا ویژگیها، وضعیت و طرح آن را برایتان مشخص نمایند. برای سازمان‌دادن به این اطلاعات از شکل‌های جغرافیایی که با خطی به هم مرتبط می‌گردند، استفاده نمایند.

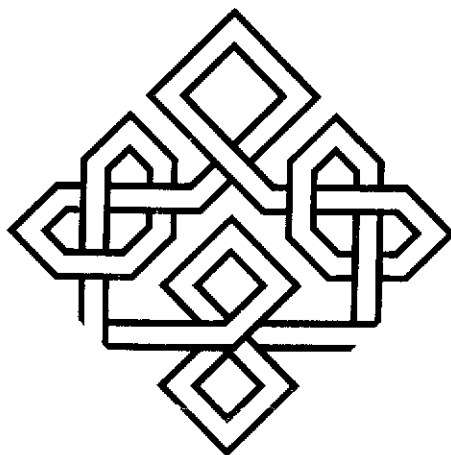
وضعیت ویژگیها

نام داستان

طرح

۱۶ - بازی نمایشی: دانش‌آموزان را تشویق کنید تا همه داستان یا بخشی از آن را به شکل پانتومیم و یا تأثر بازی نمایند.
انتخاب هدف: همراه با دانش‌آموزان هدفی را برای خواندن مطالب در نظر بگیرید، پس از این کار به دانش‌آموزان اجازه دهید تا اهداف شخصی‌شان را مطرح سازند.

تعیین حقایق - جزئیات

خواندن جزئیات و یا حقایق: خواندن مطلبی به منظور تعیین بخشهای خاص و یا کوچکی از مطلب.

شیوه‌های دستیابی به حقایق و جزئیات

۱ - توصیف شفاهی تصاویر: تصویری که شامل جزئیات زیادی باشد انتخاب نماید. زیرا از این طریق دانش‌آموزان قادر به تشخیص جزئیات خواهند شد. برای دانش‌آموزان توضیح دهید که به تصویری نگاه کنند و تا جای ممکن هر آنچه می‌بینند، بگویند. برای راهنمایی آنان می‌توانید ابتدا خودتان این کار را انجام دهید. مطمئن شوید آنان جزئیات را به شما می‌گویند.

۲ - کشیدن تصویر: جزئیاتی از یک داستان را برای دانش‌آموزان تعریف کنید و سپس از آنها بخواهید آنچه را شما گفته‌اید به تصویر بکشند.

۳ - مقوله‌بندی کردن: به دانش‌آموزان اطلاع دهید می‌خواهید به آنها موضوعی را نشان دهید. سپس از آنها بخواهید آنچه درباره آن مطلب می‌دانند، بیان نمایند و سئوالاتی را پیرامون حقایق و جزئیات آن داستان بیان نمایند.

مثال: زنبور

کار و زندگی آنان دسته‌جمعی است دارای ملکه هستند

در جاهایی به نام کندو زندگی می‌کنند

کارگرها دنبال غذا می‌گردند
چند تا زنبور در هر کلونی (کندو)
وجود دارد؟

خانه زنبورها چه نامیده می‌شود؟
کارگرها چه کاری انجام می‌دهند؟

۵ - جورکردن جزئیات با عنوان اصلی:

موضوع یا عنوان اصلی را همراه با فهرستی از جزئیات در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید. آنها می‌بایست تعیین کنند آیا آن جزئیات مرتبط با عنوان اصلی هست یا نه. مثال: رفتن به مسافرت طولانی استفاده از نقشه

تعیین مسافت

کنترل میزان کارآمدی اتومبیل

رزرو کردن اتاقی در هتل

نقاشی کردن آشپزخانه

۵ - روش پنج گام: هیر و نلسون (۱۹۷۵)
مراحل زیر را پیشنهاد نمودند:

الف) به دانش‌آموزان بگویید می‌خواهید برای آنها حقیقت و یا جزئیات موضوعی را بیان دارید (سپس جمله یا پاراگراف مخصوصی را انتخاب کنید).

ب) از دانش‌آموزان سؤالی بپرسید. پاسخ را به آنها بگویید. به آنها بگویید پاسخ در چه جایی از صفحه قرار دارد. سپس دانش‌آموزان جای پاسخ را تعیین کنند.

ج) از دانش‌آموزان سؤال کنید. به آنها پاسخ را نگویید. بگویید در کدام صفحه می‌توانند پاسخ را بیابند سپس دانش‌آموزان جای پاسخ را تعیین کنند.

د) از دانش‌آموزان سؤالی بپرسید. به آنها پاسخ نگویید. به آنها نگوید پاسخ در کجا قرار گرفته است. آنها باید جای پاسخ را تعیین کنند.

ه) از دانش‌آموزان سؤالی بپرسید، دانش‌آموزان باید خودشان پاسخ را بیابند.

۶ - خواندن مطلبی و پاسخ دادن به سؤالات: دانش‌آموزان را به خواندن مطلبی هدایت کنید. سپس سؤال خاصی را که مستلزم پاسخ خاصی باشد، بپرسید. چگونگی رسیدن به آن مطلب را جستجو کنید.

۷ - جملات پنج سؤال: دانش‌آموزان را به خواندن مطلبی که در آن می‌بایست سؤالات به چه کسی، چه چیزی، چه موقعی، کجا و چرا، پاسخ دهند، راهنمایی کنید. به خاطر داشته باشید این سؤالات جاهای مخصوصی در جملات دارا هستند. مریم توپ را به وسط زمین انداخت.

چه کسی توپ را پرتاب کرد؟
به چه جایی توپ پرتاب شد؟

۸ - از روزنامه استفاده کنید: از مقالات روزنامه استفاده کنید و از دانش‌آموزان بخواهید پنج سؤال خاص (چه کسی، چه چیزی، چه موقعی، کجا و چرا) را پاسخ داده و نحوه و چگونگی آن را نیز بازگو نمایند.

۹ - جدول پنج سؤال و نحوه پاسخگویی به آن:

چه کسی چه چیزی چه موقعی کجا چرا چگونه

- ۱
- ۲
- ۳
- ۴
- ۵

۱۰ - مقالات ورزشی : دانش‌آموزان را تشویق به خواندن مقالاتی درباره فوتبال بنمایید سپس جملاتی را از یک مقاله بریده و در اختیار آنها قرار دهید تا آن را تکمیل سازند.

۱۱ - نمودار تحلیل طرح: نمودار تحلیل ابزاری است که دانش‌آموزان می‌توانند ویژگیها یا خصایص اجزای خاصی را تعیین نمایند. اگر ویژگی وجود دارد علامت مثبت (+) بگذارید و اگر ویژگی وجود ندارد علامت منفی (-) بگذارید.
صفحه اول

اجزاء:

طرحها

۱۲ - از کتابهای مرجع استفاده کنید. کتابهای مرجع جزئیات زیادی دارند. دانش‌آموزان با تهیه مقالاتی از کتابهای مرجعی مانند دایرةالمعارف می‌توانند

اطلاعات خاصی را کسب نمایند. سپس آنها می‌توانند به سؤالاتی درباره آن حقایق پاسخ گویند.

۱۳ - طرح سؤال: پس از خواندن مطلبی، دانش‌آموزان به سؤالات مربوط به جزئیات، پاسخ گویند سپس خودشان طرح سؤال نمایند.

۱۴ - مقایسه روزنامه‌ها: چندین روزنامه یک روز خاص را گردآوری نمایید. سپس دانش‌آموزان باید به مقایسه مطالب صفحات آنها بپردازند.
صفحه سوم

درباره چه کسی مطلب نوشته شده است؟

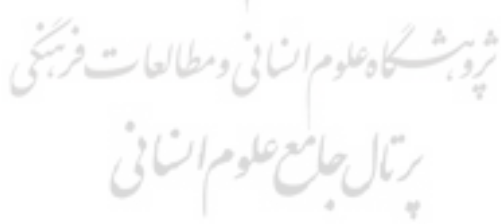
چه جایی واقع روی داده است؟

چه موقعی حادثه بروز کرده است؟

چه حادثه‌ای اتفاق افتاده است؟

۱۵ - ترکیب پاراگراف: برای دانش‌آموزان خود جمله‌ای بیابید که حاوی جزئیاتی باشد. سپس آنها باید در ساختار پاراگرافی، آن اطلاعات را بکار گیرند.

عنوان جمله: ارومیه شهری دیدنی است.
جزئیات:

دریاچه ارومیه
دشتهای سرسبز و کوهستانی

۱۴ - سؤال بپرسید: با سؤال کردن دانش‌آموزان را به توجه به جزئیات هدایت نمایید، سؤالاتی مانند:
چه کسی؟
چه رنگ، چه زمینه‌ای، چه اندازه‌ای؟

چه چیزی؟
چه مقداری؟
چه موقع اتفاق افتاد؟
چگونه اتفاق افتاد؟
کی گفت؟
چه مدت طول کشید؟
در چه شهری؟
نام صفات آن چه می‌باشد؟